

Paul M. Sweezy (1910-2004)

20. yüzyılın önde gelen Marksist iktisatçılarındandır. Çok sayıda önemli esere imza atmış olan Sweezy, *Monthly Review* dergisinin de (L. Huberman'la birlikte) kurucusudur.

Tuncel Öncel

Yordam Kitap'tan çıkan *Neoliberalizm: Muhalif Bir Seçki* (Haz. Alfredo Saad-Filho, D. Johnston), *Küresel Parlama Noktaları* (Haz. L. Panitch, C. Ley), *Marksist Dünya Tarihi* (Neil Faulkner) kitaplarının çevirmenidir.

Eserin orijinal adı:

Four Lectures On Marxism

(Monthly Review Press, New York, 1981)

MARKSİZM ÜZERİNE DÖRT DERS

Paul M. Sweezy

İngilizceden Çeviren
Tuncel Öncel

Yordam Kitap: 80 ♦ **Marksizm Üzerine Dört Ders** ♦ Paul M. Sweezy

ISBN 978-9944-122-41-2 • *İngilizceden Çeviren:* Tuncel Öncel

Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • *Sayfa Düzeni:* Gönül Göner

Birinci Basım: Temmuz 2009 • *İkinci Basım:* Kasım 2010

Üçüncü Basım: Haziran 2015

© Monthly Review Press, 1981, © Yordam Kitap, 2009

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 10829)

Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat:3 34110 Cağaloğlu - İstanbul

Tel: 0212 528 19 10 • **Faks:** 0212 528 19 09

W: www.yordamkitap.com • **E:** info@yordamkitap.com

www.facebook.com/YordamKitap • www.twitter.com/YordamKitap

Baskı: Yazın Basın Yayın Matbaacılık Turizm Tic.Ltd.Şti. (Sertifika No: 12028)

İ.O.S.B. Çevre Sanayi Sitesi 8. Blok No:38-40-42-44

Başakşehir - İstanbul

Tel: 0212 5650122

MARKSİZM ÜZERİNE
DÖRT DERS

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	9
1	
DİYALEKTİK VE METAFİZİK	11
2	
KAPİTALİZMİN ÇELİŞKİLERİ	37
2. BÖLÜM İÇİN EK 1	71
2. BÖLÜM İÇİN EK 2	85
3	
MERKEZ, ÇEVRE VE SİSTEMİN KRİZİ	111
4	
MARKSİZM VE GELECEK	135

ÖNSÖZ

Bu kitap, 1979 yılının Ekim ayında Tokyo Hosei Üniversitesi'nde verdiğim “Günümüzde Marksizm” konulu derslere dayanarak hazırlandı. İlk dersin başında açıkladığım gibi bu başlığı yorumlama şeklim tamamen özgül olmamakla birlikte bir bakıma özel bir anlam taşıyordu ve kitaba bu başlığın verilmesinin yanıltıcı olacağını düşünüyorum.

1980 yılında yüzüncü kuruluş yıl dönümünü kutlayan Hosei Üniversitesi, Japonya tarihinin çalkantılarla dolu bu yüz yıllık döneminde hümanist bilimin ve öğrenimin önde gelen merkezlerinden biri oldu. Üniversite rektörü Bay Akira Nakamura ve iktisat bölümü, Batı felsefesi ile sosyal biliminin en mükemmel geleneklerini bünyesinde barındırıp yaşatan Marksizm üzerine bir dizi ders vermem için beni davet ettiklerinde bu teklifi büyük bir memnuniyetle kabul ettim. Yaşadığım ülkeyle karşılaştırdığımda Marksizmin Japonya'da çok daha saygın bir yerinin olması beni özellikle heyecanlandırmıştı.

Derslerde kullandığım asıl metinler üzerinde çalışırken bazı dostlarımla önerilerinden ve güven verici desteklerinden yararlandım: Standford Üniversitesi iktisat profesörü Donald Harris, Manchester Üniversitesi sosyoloji profesörü Teodor Shanin, kısa bir süre öncesine kadar Afrika İktisadi Kalkınma ve Planlama Enstitüsü başkanı olan Samir Amin, yaklaşık elli yıl önce Londra İktisat Okulu yüksek lisans programındaki arkadaşlarımdan birisi olan ve Marksizmle tanışmamaya yardımcı olan Sol Adler, *Monthly Review* dergisi ile *Monthly Review* Yayınevi'ndeki çalışma arkadaşım Harry Magdoff ile Jules Gellner ilk aklıma gelenler. İkinci dersle ilgili olarak, dersin sınırlı çerçevesi içinde ele alınamayacak konuları kapsayan iki ek bölüme yer verdim.

Bir dönem Tokyo Büyükşehir Araştırma Enstitüsü başkanlığı yapan, şimdi ise Tokyo Keizai Üniversitesi'nde iktisat profesörü olan yakın dostum Tokue Shibata'ya özellikle teşekkür etmek istiyorum. Profesör Shibata, Japonya ziyaretimle ilgili gerekli tüm düzenlemelerle yakından ilgilendi ve beni büyük bir konukseverlikle ağırlama nezaketini gösterdi.

Paul M. Sweezy

New York City, 1 Mayıs 1981

DİYALEKTİK VE METAFİZİK

Derslerimizin ilan edilen konusu “Günümüzde Marksizm”. Öncelikle Marksizmin benim açımdan neyi ifade edip neyi etmediğini açıklamak istiyorum.

Kendilerini, Marksizmin kurucuları Karl Marx ile Friedrich Engels’in düşünsel ve/veya siyasi mirasçıları olarak gören çeşitli ekollerle eğilimlerin bir değerlendirmesini ya da eleştirisini yapmaya kalkışmayacağım (Bu arada Marx ile Engels arasındaki farkların çoğunlukla vurgu ve *formüle edilişle* sınırlı olduğunu, bu nedenle burada ileri sürdüğüm Marksizm tartışmasıyla ilgisi olmadıklarını düşündüğümü de sözlerime eklemeliyim. Alıntı yapmam gerektiğinde, hangisi konuyla daha ilgili gözüküyorsa onun yazılarından yararlanacağım).

Sanırım anlatmak istediklerimi açıklığa kavuşturmanın en iyi yolu işe kendi yaşam hikâyemle ilgili

bazı gözlemlerle başlamak olacak. Genel olarak sosyal bilimlerle, özel olarak da iktisatla tanışmam 1920'lerin sonlarında, üniversite öğrenimim sırasında oldu. O günlerde Harvard, Kuzey Amerika'nın en seçkin iktisat bölümlerinden birine sahipti. William Z. Ripley gibi kurumsalcılardan, Frank W. Taussig gibi Marshallcılardan tutun da Thomas Nixon Carver ve Charles J. Bullock gibi tutucu muhafazakârlara kadar sol ve sağ eğilimli pek çok teorisyen ders veriyordu. Tabii ki Harvard'da hocalar arasında Marksist kimse yoktu. Öğrenciler arasında vardıysa bile ben bilmiyordum. Lisans öğrenimim sırasında derslerde bırakın Marx'ın düşüncelerini, isminden bile bahsedildiğini hatırlamıyorum. Londra İktisat Okulu'nda bir yıllık yüksek lisans öğrenimi görmek için 1932'de Cambridge'den ayrıldığımda, Thorstein Veblen'in en ünlü olmakla birlikte aslında en radikal çalışması olmayan *Aylak Sınıfın Teorisi*'nden* daha radikal bir şey okumuş dedim.

1932-33 yılları 20. yüzyıl tarihinde dönüm noktası oldu. Japonya'nın o zamanlar Mançurya denilen bölgeyi işgal etmesi, II. Dünya Savaşı'nı başlatan ilk hareket olmasa da savaşın habercisi olmuştu. Batı Avrupa ve Kuzey Amerika ekonomilerinin dibe vurmasına neden olan

---

* *Aylak Sınıfın Teorisi*, çev. Cumhur Atay ve Zeynep Gültekin, Babil Yayınları, 2005 –çev.

Büyük Bunalım eş zamanlı olarak iki kapitalist reform girişiminin ortaya çıkmasına yol açtı: ABD’de Yeni Anlaşma* ve Almanya’da savaşa odaklanmış faşist Hitler diktatörlüğü. Birkaç yıl önce başlatılan Birinci Sovyet Beş Yıllık Kalkınma Planı, krizlerle boğuşan dünyada birdenbire bir umut ışığı, bolluğun ortasında tuhaf bir modern yoksulluk belasıyla karşı karşıya olan insanlık için bir çıkış yolu olarak gözükmeye başlamıştı.

ABD’de ulaşılabilir en iyi eğitim olanağı olarak görülen Harvard’da öğrendiklerimin, bu çok önemli gelişmeleri tahmin etmek ve anlamak konusunda bana zerre kadar katkısı olmamıştı. 1932 sonbaharında Londra’ya geldiğimde içinde bulunduğum ruh hâlini, son dört yılımı harcayarak öğrenmeye çalıştığım şeylerin anlamsızlığının yarattığı burukluk duygusuyla iç içe geçmiş bir şaşkınlık ve kafa karışıklığı hâli olarak tanımlayabilirim. Farkında olsam da olmasam da, köklü bir dönüşümden geçerek yeni düşünce biçimlerini benimsemek için mükemmel bir adaydım. Şansıma, Londra İktisat Okulu’nun ortamı da son derece olumluydu. Öğrenimini gördüğüm burjuva ortodoksluğundan bir ölçüde farklı olmakla birlikte yine de onun bir çeşidi olan, Avusturya-İsveç ekollerinin karışımı bir

---

* *Yeni Anlaşma* (New Deal): 1929 Büyük Bunalımı’nın neden olduğu ekonomik tahribatı telafi etmek, özellikle de yeni istihdam olanakları yaratmak amacıyla Başkan Franklin D. Roosevelt yönetiminde ABD hükümetinin 1933’te uygulamaya geçirdiği iktisat programı –çev.

iktisat yaklaşımı revaçta idi. Ama siyaset bilimi bölümünde, 1919 polis grevinde oynadığı rol nedeniyle Harvard'dan kovulan, o sıralarda renkli meslek yaşantısının en radikal dönemini yaşayan ve çok sayıda öğrencinin Marksist düşüncelerin sempatik bir yorumuyla tanışmasını sağlayan parlak bir öğretmen olan Harold Laski vardı. Hepsinden önemlisi de Britanya imparatorluğunun hâlâ sapaşğlam yerinde durduğu bir dönemde, dünyanın dört bir yanından gelerek yüksek lisans öğrenimlerini yapan öğrencilere sosyal bilimlerin tüm dallarında rastlanabiliyordu. ABD'de tanıdıklarımın aksine bu öğrenciler arasında sürekli bir düşünsel ve siyasi hareketlilik vardı. Marksizmle ve o dönemde Marksizmin Batı'daki belli başlı temsilcileri olan sol sosyal demokratlarla, ortodoks Komünistlerle ve Troçkistlerle tanışmam bu teşvik edici ortamda ve esasen bu öğrenciler sayesinde oldu. Bu gruplar arasındaki farklar o aşamada beni pek ilgilendirmiyordu. Benim açımdan asıl önemlisi çok geçmeden dünyaya farklı gözlerle bakmaya başlamam oldu. O zamana kadar açıklanması zor bir dizi felaketin yol açtığı anlamsız bir kaos olarak gördüğüm şeyin, kapitalizmin ve emperyalizmin normal işleyişinin mantıksal ve aslında kaçınılmaz sonucu olduğunu artık anlamıştım. Rus Bolşeviklerin öncülük ettikleri ve dünyanın geri kalanında kendileri gibi düşünenlerin verebilecekleri

her türlü desteğe ihtiyaçları olduğu devrimle sosyalizmin krizden çıkışın yolu olduğu tezini, arkadaşlarımla çoğu gibi ben de kolayca kabullenmiştim.

Londra İktisat Okulu'nda geçirdiğim bir yılın ardından inançlı ama oldukça cahil bir Marksist olarak ABD'ye döndüm. 1933 sonbaharına gelindiğinde memleketinde işler bir yıl öncesine göre oldukça farklı bir hâl almıştı. Yurtdışındaki gelişmeleri bir kenara bırakırsak, işsizlik oranının şaşırtıcı bir hızla artarak işgücünün dörtte birine yükselmesi, bankacılık sisteminin çökmesi ve Yeni Anlaşma reformlarının uygulanmaya başlanması sonucunda giderek güçlenen toplumsal hareketler, aydınları ve akademisyenleri de etkilemeye başlamıştı. Yüksek lisans öğrencileri ve Harvard gibi büyük üniversitelerin daha genç kuşağa mensup öğretim üyeleri Marksizmle yakından ilgilenmeye başlamışlardı. Tartışma grupları hızla çoğalıyor, hatta az sayıda da olsa bazı bölümlerde Marksizmle ilgili dersler açılıyordu.

İşte, hayatta kendime bir görev belirlemem bu koşullarda oldu. Elbette bu birdenbire ve bilinçli bir şekilde olmadı, yavaş yavaş ve kendine özgü belli bir mantığı olan pratik yapma süreci sonucunda oldu. Bu görev, Marksizmi ülkenin düşünsel yaşantısının ayrılmaz ve saygı duyulan bir parçası hâline getirmek, başka bir deyişle ciddi ve özgün bir Kuzey Amerika Marksizmi yak-

laşımının oluşturulmasına katılmaktı (Kuzey Amerika Marksizmi dememin sebebi, bunun tam anlamıyla doğru bir nitelendirme olduğu düşündüğümünden kaynaklanmıyor. Batı Yarımküresi'ndeki ülkelerin kendilerini rahatlıkla Amerikalı diye tanımlamalarının ima ettiği kibirliliğe haklı bir biçimde karşı çıkan Latin Amerikalı arkadaşlarımızla meslektaşlarımızın yaklaşımına denk düşen bir ifade olduğu için kullanıyorum).

Bu yolu benimsemem, öğrenme ve öğretme, yazma ve nihayetinde de yayıncılık yapma süreçlerini gerektirdi. 1930'ların geri kalan yılları ile 1942 arasında akademik ortamda çalışmanın avantajlarından yararlandım, ancak II. Dünya Savaşı'ndan sonra bu giderek zorlaştı. ABD emperyalizminin dünya genelinde hızla yükselişe geçmesine ülke içinde güçlü bir gericilik dalgası eşlik etti ve yaklaşık 20 yıl boyunca ABD kolejleri ile üniversiteleri kapılarını Marksistlere ve Marksizme tamamen kapattılar. İktisat alanındaki yegâne önemli istisna merhum Paul Baran idi. McCarthyizm diye bilinen, ülkenin yüksek öğrenim kurumlarını radikal düşüncenin bastırılmasının suç ortağına dönüştüren cadı avı çılgınlığından önce Standford Üniversitesi Paul Baran'ı işe almıştı. Radikal düşüncenin yeniden canlanması, medeni haklar hareketi ve Vietnam savaşı karşıtı hareket gibi 1960'larda ortaya çıkan güçlü protesto hareketlerinin doğuşunu beklemek zorunda kalacaktı. Kolejlerle üniversitelerin,